

Projev Jiřího Miholy na konferenci Josef Lux – politik a státník

Hezký den, dámy a pánové, vážení přátelé, vítejte v jednacím sále Poslanecké sněmovny.

Mám tu čest věnovat se zde dnes osobnosti, která pro mě byla a dodnes zůstává vzorem. Hned na začátku bych chtěl říct, že svůj příspěvek nepojímám jako odborný referát, ale spíše jako vzpomínku a to vzpomínku v mnoha momentech autentickou. Na rozdíl od většiny kolegů v předsednictvu jsem měl to štěstí poznat Josefa Luxe osobně, ať už jako skrutátor na Žďárském sjezdu, jako moderátor předvolebních kampaní v Brně a posléze i jako stranický kolega.

Je to docela symbolické, že na předsedu KDU-ČSL, místopředsedu vlády a ministra zemědělství Josefa Luxe budeme vzpomínat v prostorech, kde společně s dalšími křesťansko demokratickými poslanci zažíval mnohé souboje s politickými protivníky a kde svojí prací zanechal nesmazatelnou stopu.

Jen před pár dny probíhaly nejrůznější oslavy, připomínky a shromáždění u příležitosti 25. výročí od začátku sametové revoluce. Kromě společenských, hospodářských a dalších proměn byly vzpomínány také nejvýraznější osobnosti uplynulého čtvrtstoletí. „Vrcholem“ mělo být setkání prezidentů Klause a Zemana na Žofíně v pořadu přenášeném Českou televizí, nazvaném 25 let kapitalismu. Zatímco Václav Klaus nahlas doufal, že se nedožije přijetí eura, prezident Zeman zase bagatelizoval dramatický děj na Národní třídě 17. listopadu, oba pak svorně předvedli přehlídku narcismu, pýchy a sebestřednosti. Při vši úctě k oběma pánům – Zemanovi a Klausovi, trvám na tom, že po celá 90. léta jim více než zdatně sekundoval Josef Lux a že v politice 90. let nepřehlédneme brázdu, kterou jako dlouhodobý a úspěšný ministr zemědělství vyryl do země.

ČSL je po ČSSD druhou nejstarší moderní politickou stranou. Jejím účinkováním před rokem 1989 se ve svém příspěvku zabývat nechci, snad jen podotknout, že hlásíme -li se k devadesátiletým kořenům, pak musíme se vším všudy.

Rok 1989 z pohledu formování demokratického politického systému v mnohém připomínal léta 1918-19. Křesťansko-politický tábor tehdy také nebyl jednotný a iluze o jedné křesťanské straně vzala za své hned v roce 1990, kdy se stala konkurentem KDS a později ještě daleko méně významná KSU. Lidová strana tedy neměla monopol na křesťanskou politiku, její působení bylo do značné míry determinováno sociálním složením členské základny a voličů, pocházejících do značné míry z venkova a malých měst a se vztahem k zemědělství. Z dnešního pohledu těžko říct, jak by se byla vyvíjela strana, která měla v prvních svobodných volbách v květnu 1990 nakročeno pokud ne k vítězství, tak k velkému volebnímu úspěchu. **Třiadvacítku** – křesťanskou a demokratickou unii, která spojovala subjekty převážně křesťanské orientace, byl připraven volit kdekdo, bez ohledu na vyznání a možná i proto, že katolická církev měla tehdy vysoký kredit, umocněný známým výrokem kardinála Tomáška, že je na straně národa. Na nečekaně nízkém volebním zisku KDU se podepsala aféra kolem tehdejšího předsedy Josefa Bartončíka, konkrétně zveřejnění informace o tom, že Bartončík spolupracoval s StB.

„Útokem v roce 1990 se její členové cítili zranění a zklamání, neboť byly náhle zpochybněny naděje, které lidovci vkládali do pádu komunistické totality. K tomu dovysvětloval: Do lidové strany se za totality nevstupovalo proto, aby se člověk stal příslušníkem Národní fronty. Někteří tam přicházeli proto, že to byla rodinná tradice, jiní proto, že se dostali do kontaktu s křesťany a mohli – jiná cesta tehdy nebyla – vyvíjet v nějakém kolektivu náboženské aktivity“. Vstoupili tam také ti, na něž naléhal zaměstnavatel, aby se přihlásili do KSČ.

Krizi v názorově rozdělené straně vyřešil až zářijový sjezd ve Žďáru, kdy byl do čela křesťanských demokratů zvolen tehdy spíše jen regionálně známý Josef Lux. Své zvolení do čela strany na otázku Otakara Černého označil tehdy za „kříž“. S jednoznačným a inspirativním poselstvím mohl Josef Lux nastoupit k prvnímu ze svých zásadních kroků – polistopadové transformaci ČSL na moderní křesťanskou stranu. Ke konsolidaci ČSL

došlo až na sjezdu v Jihlavě a Prostějově. Jedním z hlavních témat byla otázka Bartončikova rehabilitace, neboť jeho osobnost a přístup k ní rozdělovala členy. Fakticky byla samotným Luxem nakonec vyloučena, kritika se naopak obrátila i na Richarda Sachra, který jako tehdejší federální ministr vnitra a člen předsednictva ČSL nezabránil diskreditaci strany, ač o závěrech komise 17. listopadu věděl. Zhoršovaly se také vztahy s KDS, přičemž to byl právě Lux, který označil za **historickou chybu**, že se pro volby v roce 1992 nepodařilo vytvořit jednotný blok křesťanských stran. Bylo rozhodnuto o sloučení KDU s ČSL, s tím, že se právním nástupcem KDU stala ČSL bez přerušení kontinuity. 6. sjezd tedy znamenal vnitřní konsolidaci strany, posílení pozice Josefa Luxe ve funkci místopředsedy.

Od voleb roku 1992, do kterých jsme šli s motem Místo chaosu řád, místo řečí skutky“ byla KDU-ČSL koaličním partnerem silnější ODS-KDS.

Vztah s Václavem Klausem

JL: *Můj vztah s Václavem Klausem se vytvářel postupně. Zdálo se mi, že jsem pro něho jakýmsi zemědělcem, se kterým by se dobrovolně nikdy nebavil, ale postupně se s ním musel naučit počítat. Josef Lux sám říkal, že zpočátku byl pod vlivem jeho charismatické osobnosti a obdivoval jistotu, s jakou se pohyboval v situacích, v níž se on sám ocital poprvé. Respektoval Klause jako člověka schopného a pracovitého, přičemž si v politice ověřil, že toto spojení zdaleka není samozřejmé a že ne všichni schopní bývají také pracovití. Postupně Lux ale rozkrýl základní Kausův limit, jeho vlastní já, které ho obstoupilo. Zjistil, že jeho jistota nespočívá v objektivní orientovanosti v problémech, ale v iluzi o této orientovanosti.*

Nezůstalo ovšem pouze u střetu Luxe a Klause. Pro ODS se Lux stal hadem na tři, protože nehodlal stranu přivést do její náruče, v níž by zahynula. Ač had v různých mytologiích patřil ke kladným a pozitivním symbolům, nebylo těžké rozkrýt, že se političtí konkurenti, spíše pomlouvači snažili říci, že je slizský – ač had není slizký a plazí se.

Modernizovaná KDU-ČSL v roli Davida mohla být dominantní ODS v roli Goliáše rovnocenným partnerem jen pokud byla vnitřně silná. To si její předseda uvědomoval. K Luxovým jednoznačným devízám náležela schopnost sjednocovat a vyvažovat. Lidová strana měla už od své kolébky svá křídla a proudy a já se domnívám, že pokud tyto křídla a proudy koexistují ve zdravém napětí, je to jenom dobře. Z hlediska místa na politickém spektru se v první polovině 90. let pod Luxovým vedením strana vyprofilovala jako pravostředová, jejímž dlouhodobým cílem bylo proměnit se ze strany konfesijního typu (nálepkovanou jako stran katolická), ve stranu moderního křesťansko-demokratického typu.

7. celostátní sjezd konaný v Brně 1995 potrdil, že mnohé krize 90.let se již podařilo překonat a strana byla důležitou součástí politického spektra. K tomu jistě napomohly úspěchy v komunální oblasti, kde byla lidová strana tradičně silná. Byl to právě Josef Lux, který v médiích uzemňoval Václava Klause s tezí, že komunální volby nejsou soutěží o procenta, ale o mandáty. A roku 1994 si mohl dovolit konstatovat, že v soutěži politických stran KDU-ČSL tedy vyhrála.

Na brněnském sjezdu Lux prosadil orientaci na sociálně tržní hospodářství- tolik trhu, kolik je možné, tolik státu, kolik je nutné. Vzhledem k jeho dlouhodobé funkčnosti ve SRN byl přesvědčen, že je možné ho prosadit také v České republice. Ve tvrdých střetech o to, které myšlenkové politické proudy budou pro české hospodářství nosné, Václav Klaus prosazoval, že tzv. tržní ekonomiku bez přívlastků, která však, jak víme z vlastní zkušenosti, mnohdy vyústila v nepřítelů povedený kapitalismus tvrdého zrna, který nesmysl předpokládal, že jsou všichni občané na stejné startovní čáře.

Politickou a programovou strategii strany tehdy obsahoval dokument Východiska politiky KDU-ČSL, kde nebyly opomenuty ani základy, na nichž strana vznikla.

Volební výsledky z roku 1996 potvrdily posilování, byť ne přímo raketové. Přes 8 procent tehdy KDU-ČSL získala pod volební sloganem Klidná síla, jistota, bezpečí. Byla uzavřena nová středopravá koalice s ODS v čele. Již tehdy však Lux posouval původně zamýšlený profil strany blíže politickému středu, čímž ji otevíral budoucí spolupráci s posilující Sociální demokracií. Tehdejší postavení lidovců, stále velké strany podle počtu členů, ale malé podle volebních výsledků, bylo na politické scéně velmi pevné, neboť bez nich nebyla myslitelná ani pravicová, ani levicová koalice. Koaliční potenciál tak dosahoval svého vrcholu. Politickou bystrost a talent prokázal Lux i tehdy, když stranu začal posilovat osobnostmi, které stály mimo její struktury, ale dovedly se s jejím programem identifikovat. Petr Pithart, Martin Bursík, Pavel Tigrid, Jan Sokol a další. Dnes už můžeme hodnotit, že někteří se stali našimi členy, další posléze hledali svoji politickou budoucnost bůhví kde, často hlavně, že někde, každopádně i dnes se při sestavování komunálních a celostátních kandidátek držíme této metody – totiž otevřít stranu osobnostem, což kromě jiného přispívá k tomu, aby se

strana mohla otevřít např. intelektuálním skupinám, aby se lépe profilovala v městském prostředí, kde nikdy nebyla tak úspěšná jako na venkově.

1996 byl rokem zrodu, resp. obnovy Senátu, jejíž uznání stále klesá, alespoň podle voličské účasti soudě. Josef Lux věděl, že má-li mít Senát smysl, má-li být skutečnou pijistkou demokracie, musí v něm sedět osobnosti a nesmí být jednobarevný. Jeho legendární výrok, že „jednobarevný (rozumějte modrý) senát my odmítáme“ následovaný škrty fixem přes kandidáty ODS, se stal již legendárním. A v ODS mu to pochopitelně nemohli zapomenout. KDU-ČSL tehdy uspěla natolik, že v čele senátu mohl usednout Petr Pithart.

Významná politická role zůstala KDU-ČSL také v době vlastní krize roku 1997. Názory na její řešení se různí, ale nechci jít v posuzování této situace do hloubky. Pád Klausovy vlády otevřel znova otázku a naději, zda-li je možné, aby KDU-ČSL dosáhla velkých volebních úspěchů, zbavila ODS role hegemonu na středopravém spektru a stala se českou CDU. KDU má obrovskou šanci a já to beru i jako obrovskou výzvu, převzít čím dál větší díl zodpovědnosti na našem politickém spektru. Stejně tak očekávám, že liberální politika nebude mít v českém pojetí tak silnou pozici, jak jsme si zvykli v listopadu. Na tuto kartu vsadil Josef Lux při volbách 1998. KDU-ČSL tehdy dosáhla historického úspěchu po roce 1989. Ač se tehdy rýsovala možnost přiblížit se k tomu, aby se stal druhý politik a to po Janu Šrámkovi v exilové vládě, premiérem. Koalice ČSSD, KDU a US nedošla svého naplnění pro trvdohlavost a politickou neprozíravost Jana Rumla, který ji však prezentoval jako stabilní postoj. Že se tím otevřela cesta k zřejmě největší politické nemravnosti a úpadku české parlamentní demokracie v podobě opoziční smlouvy, je zřejmé. A že byl touto opoziční smlouvou, která popřela základní principy demokratického systému a poznamenala českou politiku a společnost až do dnešních dnů, je rovněž jasné.

KDU-ČSL zvyklá být přitom se dost těžko smiřovalo se svým postavením mimo hru. Ani za této situace však Josef Lux se svými spolupracovníky nesložil zbraně. Za jeho politické dítě je možné označit čtyřkoalici, z jejichž nesporných úspěchů mu již nebylo dopřáno se radovat.

Josef Lux však zůstal příkladem bojovníka, který se nevzdává v těžkých situacích i poté, co oznámil svoji nemoc – leukemii, kvůli níž se vzdal všech stranických funkcí a zůstal pouze řadovým poslancem. Byl jsem přitom, kdy již jako nemocný pronášel svůj projev na sjezdu v Českých Budějovicích. Aplaus a následující standing ovation dokládá, že jeho lidovci mu rozuměli, vážili si ho, měli ho rádi. A když 21. listopadu zemřel, brzy poté i pochopili, že větší ránu KDU-ČSL po roce 1989 do té doby nezaznamenala. Těžká léta pro prosazování, křesťanskodemokratické politiky, která předcházela tomu, že ve volbách 2010 KDU-ČSL historicky poprvé vypadla z dolní komory českého parlamentu, nejsou tématem této konference.

A jak by asi hodnotil situaci KDU po své smrti? Samozřejmě by byl smutný z toho, že krátce po svých devadesátinách lidová strana opustila poslaneckou sněmovnu. O to větší radost jistě měl, když se dokázala pod vedením dalšího východočecha vrátit zpět a přihlásit se jednoznačně ke konzervativní, hodnotové politice, kterou prosazoval a která má u nás i v Evropě své důležité místo.

Jan Kasal ho označil jako státníka, který **viděl znamení doby**. Oceňoval zarputilost, se kterou se bil o své názory, když byl přesvědčen o jejich správnosti. Hledal znamení doby, co je správné učinil v tom kterém okamžiku ne pro sebe osobně, dokonce ani ne pro politickou stranu, ale pro naši zemi.

Na závěr mi, sestry a bratři, vážení přátelé dovolu malou osobní vzpomínku. Nechci být příliš sentimentální, ale chtěl bych poukázat na to, jak někdy opravdu drobná situace, může být v životě politika důležitá. Když jsem v roce 1995 inspirován Josefem Luxem oblékl stranické tričko, chtěl jsem na sobě začít pracovat. Možnost se naskýtal v rámci tzv. Junior klubu. Jedno z těchto vzdělávacích setkání se uskutečnilo v Jihlavském hotelu Gustav Mahler. Když jsem přicházel do sálu, Josef Lux už tam byl. Přivětivě se usmál, podal mi ruku a řekl: Jsem rád, že jsi tady. Nebyl čas a nebylo ani potřeba dalšího vykládání, přicházeli další a seminář začal. Pro mne jako eléva křesťanskodemokratické politiky bylo toto setkání s předsedou, ministrem a mediálně známým člověkem velkým povzbuzením. Doufám, že jsem teprve uprostřed svých let, ale ani tak není od věci po vzoru benedikťinů a dalších řádů, občas si říct, memento mori. Není to pro mě morbidní představa, smrt patří k životu. Tak si představuji, jak kráčím do nebeského Jerusáléma, kde bude u brány stát řada přátel, příbuzných, mezi nimi i moje mladší sestra, jejíž pohřbu se Josef Lux v bazilice Panny Marie na

Starém Brně zúčastnil. Věřím, že se tam ke mně přihlásí i Josef Lux, v brýlích s knírem se mile usměje a třeba opět řekne: Jsem rád, že jsi tady. Takové setkání přeji i Vám a zvláště těm, kteří jste ho osobně nepoznali.

Děkuji za pozornost!